

УДК 378.14

## ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Товканець Ганна Василівна

м.Мукачево

*Актуальність проблеми визначається необхідністю реалізації успішної професійної економічної діяльності в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, що буде здійснюватися людиною, яка має високий професійний та кваліфікаційний рівень і може бути конкурентоспроможною на ринку праці. Зосереджено увагу на формуванні суспільства, в якому знання і соціальна відповідальність стають головними чинниками життєдіяльності людини; на виробленні прогностичних знань для своєчасного прийняття і реалізації соціально відповідальних рішень; на потребах у вивченні і творчому осмисленні новітніх тенденцій світового розвитку освіти.*

*Ключові слова: педагогічний аналіз, освітні завдання, вища економічна освіта.*

Процес глобалізації пов'язаний з багатьма чинниками, які безпосередньо впливають на ринок праці. Одним з них є підвищення вимог до кваліфікації та освіти. Тенденцією останніх років у зв'язку з динамічним розвитком економіки є значне зменшення кількості робочих місць, що не потребують кваліфікованих працівників. Основним джерелом економічного зростання, розвитку стають знання й інновації. Реалізація успішної професійної економічної діяльності буде здійснюватися людиною, яка має високий

професійний та кваліфікаційний рівень, що відповідає потребам розвитку економічної сфери.

Проблема підготовки фахівців економічного профілю та розвитку теорії людського капіталу у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів розглядалася такими вітчизняними дослідниками, науковцями як В.Базилевич, В.Бобров, К.Беркіта, А.Бутинець, М.Вачевський, М.Владика, М.Волошинова, А.Лігоцький, Ю.Лігум, Н.Ничкало, Т.Оболєнська, О.Падалка, Т.Поясок, О.Романовський, Л.Товажнянський, І.Ходикіна та ін. Розвитку тенденцій світової спільноти, вищої освіти та економічної освіти у вищій школі в умовах глобалізації присвячені дослідження зарубіжних (Ф.Альтбах, Й.Буцко, Ф.Кернкрос, Л.Клайн, С.Курбатов, С.Мендловіц, Й.Малах, П.Мігок, Т.Монахан, Е.Ласло, В.Пеняк, Б.Плескович, П.Скотт, Е.Тоффлер, Ф.Фукуяма, Н.Хілі, Х.Хорта, В.Чан, Й.Шумпетер, Ю.Щербанін) та вітчизняних (В.Андрущенко, В.Кремень, В.Луговий, В.Лукашевич, М.Чешко та ін.) науковців і дослідників.

Вивчення та узагальнення на сучасному етапі розвитку українського суспільства, на нашу думку, потребують завдання економічної освіти.

*Мета статті:* здійснити педагогічний аналіз завдань економічної освіти в Україні в умовах глобалізаційних та інтеграційних

процесів.

Насамперед зазначимо, що навчально-виховний процес у вищій економічній школі має бути спрямований на обмін сучасними знаннями, формування творчості, розвитку уяви, продукування ідей. Здобуті знання та сформовані навички повинні сприяти ефективній діяльності майбутніх фахівців у економічній галузі, що стане одним з найважливіших шляхів збереження або одержання роботи майбутніми економістами і проєктується в майбутньому в їх прагненні до постійного самовдосконалення.

Економічна освіта на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями переходу до демократичної і правової держави, ринкової економіки, необхідності наближення її до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку.

Розвиток економічної освіти в Україні на сучасному етапі зумовлений: глобалізацією міжнародних економічних та фінансових зв'язків, формуванням інформаційного суспільства, в якому знання і соціальна відповідальність стають головними чинниками життєдіяльності людини як творчого працівника, споживача і члена суспільства; необхідністю пріоритетного розвитку її до суспільств і державі гуманістичних, соціально орієнтованих загальнолюдських моральних норм і цінностей; виробленням прогностичних знань для своєчасного прийняття і реалізації соціально відповідальних рішень, що сприяють розвитку як особистості, так і суспільства загалом; потребами самої економічної освіти у визначенні нових принципів і механізмів побудови системи освіти в Україні, шляхів практичної переорієнтації на них економічної освіти; у вивченні, творчому осмисленні новітніх тенденцій світового розвитку освіти, обґрунтованого поєднання зарубіжних технологій із досягненнями національної освіти в процесах інтеграції у європейський та світовий освітянський простір [2, с.4].

Вирішення пріоритетних завдань інноваційного соціально-економічного розвитку країни неможливе без опори на освіченість суспільства. Вища школа робить значний внесок у формування економіки і розвиток громадянського демократичного суспільства, забезпечує відтворення та розвиток інноваційного потенціалу економіки і демократичного суспільства з урахуванням державних і регіональних потреб поліпшеної структури і збільшено обсяги підготовки фахівців, розширено доступ до здобуття вищої освіти осіб з особливими потребами. На сучасному етапі розробляються та впроваджуються нове покоління стандартів вищої освіти, сучасні освітні технології, кредитно-модульна система організації навчального процесу. Уже сьогодні в Україні навчається 27 000 студентів із 10 країн світу, що сприяє підвищенню престижу України. Уживаються заходи щодо активізації наукових досліджень, інтеграції науки з виробництвом [6].

Водночас вища школа ще не стала дієвим чинником утвердження моделі інноваційного соціально-економічного розвитку України. Стримуючим фактором розвитку вищої школи є: відсутність науково обґрунтованих критеріїв матеріально-технічного та фінансового забезпечення; не упорядкована взаємодія сфери праці і сфери освіти; недостатньо уваги приділяють вирішенню цієї проблеми міністерства та відомства; не визначено реальні потреби загальнодержавного та регіональних ринків праці; майже половина вищих навчальних закладів не проводить науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (кількість державних програм, в яких задіяні вищі навчальні заклади, становить лише 19%); обмежуються права вищих навчальних закладів на здійснення фінансово-господарської діяльності, що не дозволяє залучати додаткові джерела фінансування; недостатнім є розвиток соціального партнерства з промисловцями і підприємцями з питань підготовки фахівців та організації, проведення спільних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт щодо створення сучасних технологій для інноваційного розвитку економіки [6].

Оскільки вища економічна освіта – це освіта, в процесі якої організація взаємодії суб'єктів навчання зорієнтована на професійно-економічний розвиток особистості та на специфіку майбутньої професійної діяльності, а в наш час суттєво змінюється зміст праці на підприємствах і в організаціях усіх профілів і типів, то, безперечно, такі детермінанти мають бути відображені в системі економічної освіти. Економічна освіта у вищих навчальних закладах України має за мету підготовку фахівців-економістів із

сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вміннями їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних проблем на базі постійної самоосвіти.

Прискорення процесів євроатлантичної інтеграції може бути успішним тільки за умови проведення кардинальних і дуже швидких перетворень в системі вищої економічної освіти. В «Стратегії соціально-економічного розвитку України на період 2004-2015 рр.» визначені стратегічні напрями розвитку економіки: стійке економічне зростання, інноваційний економічний розвиток, соціальна переорієнтація економіки, інтеграція в Європейський Союз, розвиток економіки знань. Водночас зазначимо, що напрям щодо розвитку економіки знань має переважно технократичний характер. Загалом, Стратегія розглядає розвиток економіки знань як одну зі складових інноваційної моделі економіки, тоді як європейська концепція виходить з пріоритетності розвитку економіки знання, а інноваційний розвиток – розглядає як провідний принцип [10]. На розвиток вищої економічної освіти в Україні словільноуючий вплив має ряд чинників: економічна криза, класичні економічні теорії, які розглядають економічне зростання в контексті чотирьох категорій (земля, праця, капітал, технології), не надаючи уваги людському капіталу; отримання знань через запам'ятовування і повторення отриманої інформації, вивчення того, що вже зроблено, а не новаторство і моделювання вирішеної проблеми, що виникають.

Вивчення документальних джерел і наукової літератури [1; 3; 4; 7; 8; 9]: уможливило обґрунтування таких завдань розвитку вищої економічної освіти в Україні.

1. Створення умов для самореалізації особи як економічно активного члена суспільства, здатного свідомо долучатися до економічного життя країни; задоволення потреб суспільства і держави у фахівцях економічного профілю, здатних практично реалізувати стратегію сталого економічного, соціального і духовного розвитку України, для забезпечення високого рівня життя народу; забезпечення мобільності студентів та викладачів; виховання у майбутніх фахівців цілісного соціально-економічного світосприйняття і сучасного наукового світогляду, формування свідомості членів суспільства на основі системного економічного мислення, що створює для них можливості опанувати знання, вміння та навички економічної діяльності; нарощування потенціалу професорсько-викладацького складу та підвищення його соціального статусу; розвиток економічної науки у ВНЗ як основи забезпечення постійного оновлення змісту, підвищення якості навчання в освітніх установах різних форм власності; вдосконалення управління і організаційно-економічного механізму функціонування навчальних закладів освіти; інтеграція вітчизняної вищої професійної економічної освіти у європейський освітній простір; упровадження європейської системи заліку знань, розвиток критеріїв і методології оцінки якості викладання; забезпечення приєднання до Болонського процесу, у тому числі за рахунок узгодження змісту навчання, розвитку співробітництва навчальних закладів, схем мобільності, інтеграції програм навчання, технологій тренінгу і наукових досліджень; розроблення системи зіставлення кваліфікації вітчизняних фахівців відповідним освітньо-кваліфікаційним рівням та кваліфікації фахівців європейських країн; залучення роботодавців до соціального партнерства в організації професійної економічної освіти для задоволення потреб ринку праці; створення умов для соціального партнерства учасників навчального процесу; відповідність якості вітчизняної економічної освіти вимогам міжнародного ринку праці.

2. Оптимізація структури спеціальностей та спеціалізації вищої економічної освіти, яка здійснюється згідно з тенденціями розвитку економічної освіти та практики з урахуванням вимог ступеневої підготовки фахівців, що передбачає інтеграцію в групи близькі за змістом освіти і характером майбутньої роботи спеціальності з урахуванням ступеневості освіти; розробка переліку економічних спеціальностей, максимально наближених до переліку наукових спеціальностей; розвиток спеціалізації як засіб реагування на вимоги практики, віддзеркалення регіональної специфіки та реалізації науково-педагогічного потенціалу вищих навчальних закладів [2, с.4].

3. Удосконалення управління вищою економічною освітою,

що повинно здійснюватися на основі: удосконалення системи управління моніторингом та контролем якості економічної освіти через налагодження взаємодії між відповідними державними, громадсько-державними та громадськими органами; організації експериментів та проведення пошукової інноваційної освітньої діяльності в провідних вищих навчальних закладах України; участі вищих навчальних закладів у галузевих програмах розвитку національної економіки; розроблення методики і системи показників для оцінки діяльності вищих навчальних закладів, здійснення моніторингу їх діяльності та забезпечення об'єктивної оцінки суспільства; гарантування відкритості та публічності діяльності вищих навчальних закладів і широкого інформування громадськості про їх основні результати; вдосконалення державного та регіонального замовлення на підготовку фахівців.

4. Посилення економічної підготовки фахівців у неекономічних вищих навчальних закладах. Для забезпечення умов оволодіння сучасними економічними знаннями для студентів неекономічних вищих навчальних закладів потрібно: переглянути перелік дисциплін загальноосвітньої підготовки за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; вжити заходів щодо поліпшення навчально-методичного забезпечення та підвищення кваліфікації викладачів економічних дисциплін.

5. Удосконалення економічної освіти в школі, що передбачає сприяння тому, щоб економічна освіта допомагала учням набутти досвіду самостійного прийняття рішень в економічних ситуаціях, формувати навички застосування економічних знань, розуміти сутність економічних подій і явищ; вважати недоцільним вивчення спеціальних економічних дисциплін у загальноосвітній школі.

6. Удосконалення стандартів економічної освіти що передбачає: модернізацію галузевих стандартів вищої освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів; запровадження в навчальний процес форм і методів, що забезпечують посилену орієнтацію його на практичну або наукову підготовку студентів залежно від освітньо-кваліфікаційного рівня.

7. Удосконалення якості навчального процесу шляхом запровадження сучасних методик навчання. Одним із ключових напрямів розвитку економічної освіти є підвищення якості навчання через запровадження в навчальний процес новітніх освітніх технологій та розвиток педагогічної майстерності. Для цього передбачається: впровадити в процес підготовки економістів такі активні методи навчання, як ділові, рольові ігри, семінари-дискусії, колективи, ситуаційні вправи (кейси); розробити і впровадити сучасні дистанційні технології навчання із застосуванням комп'ютерних мереж для всіх форм навчання; створити систему узагальнення та поширення досвіду використання сучасних методик навчання; сприяти інформатизації навчального процесу та розвитку дистанційних технологій навчання.

8. Упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Упровадження Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ЄКТАС) передбачає: зміну структури навчальних планів та програм підготовки фахівців згідно з вимогами ЄКТАС; підготовку нормативних документів що упорядковують мобільність студентів та викладачів у навчально-му процесі.

9. Впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес, що передбачає: орієнтацію економічної науки у ВНЗ на розвиток відповідних економічних спеціальностей; залучення науковців НАН України, НАПН України, АМН України, до педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах; відродження практико-орієнтованих наукових шкіл і побудову принципово нових моделей прикладних досліджень, що сприяють розвитку економічної освіти; цільове фінансування перспективних прикладних досліджень і соціально-освітніх проектів; удосконалення традиційних і пошук сучасних форм у змісті та методиках навчання; подальше вдосконалення номенклатури наукових спеціальностей, що відображали б сучасний стан і тенденції світового розвитку економічної науки; забезпечення інтеграції академічної і вузівської науки, створення організаційних форм спільної наукової та науково-педагогічної діяльності; забезпечення вдосконалення системи підготовки та атестації науково-педагогічних кадрів.

10. Поглиблення зв'язків між економічною освітою і практи-

кою. Висока якість підготовки сучасного фахівця забезпечується поєднанням фундаментальних та спеціальних знань із практичною підготовкою. Для наповнення цих процесів сучасними підходами і змістом треба: вжити заходів на державному рівні щодо створення підприємствами та організаціями різних форм власності необхідних умов для проходження практики студентами; розробити нові форми практичної підготовки через створення навчально-тренінгових фірм, бізнес-інкубаторів, індивідуальні завдання, що розвивають практичні вміння та навички студентів; розширити можливості набуття науково-педагогічними працівниками практичного досвіду з допомогою стажування на діючих підприємствах; спрямувати співробітництво між викладацьким складом вищих навчальних закладів і фахівцями-практиками в напрямі взаємоконсультування, підбору навчального матеріалу для створення кейсів; залучати до навчального процесу провідних фахівців діючих підприємств, організацій та установ; організувати моніторинг ринку праці та ефективну систему сприяння працевлаштуванню випускників економічних закладів освіти та факультетів.

11. Підвищення конкурентоспроможності випускників та розвиток системи їх працевлаштування. Для розв'язання цієї проблеми необхідно: розробити та впровадити у вищих навчальних закладах якісно нові форми працевлаштування випускників: підготовку до входу на ринок праці, ярмарки вакансій; розробити програму заходів, спрямованих на інтеграцію інтересів роботодавців, вищих навчальних закладів і випускників цих закладів з питань працевлаштування; створити на базі наявних державних, приватних і громадських організацій систему консультування, інформаційного й освітнянського сприяння працевлаштуванню; використовувати досвід зарубіжних вищих навчальних закладів для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних випускників.

12. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів. Для вдосконалення системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів необхідно: розробити цілісну систему пошуку та відбору талановитої молоді для вступу до аспірантури, у підгрунті якої - впровадження наскрізної дослідної тематики: від написання курсових робіт, конкурсних наукових праць – до дипломних робіт та дисертаційних досліджень; організувати систему стажування в наукових центрах України та за кордоном; створити молодіжні наукові центри при вищих навчальних закладах; розробити систему підтримки та заохочення талановитої молоді до наукової роботи; створити механізм прогнозування потреб вищої освіти в науково-викладацьких кадрах економічного профілю; реорганізувати систему перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з орієнтацією на інноваційні зміни в системі економічної освіти, використання сучасних інформаційних і комунікаційних засобів.

13. Для формування і вдосконалення економічного механізму функціонування вищих навчальних закладів необхідно: створити систему багатоканального фінансування вищої освіти та сприятливих умов щодо самостійного пошуку й залучення вищими навчальними закладами додаткових коштів; розробити нормативно-правову базу для забезпечення економічної незалежності вищих навчальних закладів; розробити нормативні акти, що відкривають можливості вищим навчальним закладам для співзасновництва і співучасті в створенні і спільному фінансуванні з різними організаціями (в тому числі і зарубіжними) нових навчальних закладів.

14. Для інтеграції у світовий освітній простір та приєднання України до Болонського процесу необхідно: істотно підвищення ефективності і якості міжнародної діяльності українських вищих навчальних закладів економічного профілю, розширення експорту освітніх послуг, введення спільних освітніх програм; впровадження заходів щодо взаємного визнання і встановлення еквівалентності документів про вищу і післядипломну професійну освіту, про вчені звання України та іноземних держав; створити систему взаємодії національних та міжнародних освітніх асоціацій, організацій з питань впровадження єдиних підходів до змісту, тривалості, структури і критеріїв якості освіти; вжиття заходів щодо адаптації навчального процесу відповідно до норм міжнародної практики, а саме: внесення зміни у співвідношення часу

аудиторних і самостійних занять на користь останніх; узгодження методів контролю якості знань, підвищення інтенсивності вивчення окремих економічних дисциплін; організація перекладу і адаптація визнаних у світі наукових праць та навчальних матеріалів зарубіжних вчених [2, с.4-5].

Одним із важливих інструментів, механізмів забезпечення входження в європейський інноваційний простір є педагогізація і гуманізація вищої освіти зокрема вищої економічної освіти, та освіти загалом, що спрямовано на зміну стратегічних цілей освіти і повне підкорення її інтересам людини, оскільки для розвитку і вдосконалення мислення фахівця економічного профілю важливим є не тільки збагачення асоціацій при вирішенні творчих

завдань, а й усвідомлення того, що будь-яка розробка запроваджується перш за все для людини, вона має сприяти збільшенню «людського» в житті користувача.

Таким чином, педагогічний аналіз завдань вищої економічної освіти в Україні засвідчує, що їх постановка і реалізація можливі за умов врахування створення науково обґрунтованої національної системи вищої економічної освіти, яка характеризується єдністю мети, системною єдністю усіх рівнів і компонентів економічної освіти, забезпечення відповідності навчальних програм критерію наукової обґрунтованості; інтеграцією у навчальну практику вищих шкіл економічного профілю інноваційних педагогічних технологій.

#### Література та джерела

1. Концепція віртуальної інтернаціоналізації вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.eicl.kharkiv.edu/upload/E-internationalization%20concept\\_](http://www.eicl.kharkiv.edu/upload/E-internationalization%20concept_).
2. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – 23 січня. – С.4-5
3. Кремень В.Г. Синергетика в освіті: монографія / В. Г.Кремень, В.В.Ільїн. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015: національна доповідь / за заг. ред. В.М.Гейця. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Пономаренко В.С. Возможности использования современных информационных и телекоммуникационных технологий в образовании / В.С.Пономаренко // Управління розвитком. – 2009. – № 4. – С.86-89
6. Про Рекомендації парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні»: постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 38. – ст.479 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавці у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників до сучасної економіки України: матер. парлам. сл. у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року / за заг.ред.В.П.Головінова. – К.: Парламентське вид.-во, 2012. – 480 с.
8. Сталій людський розвиток: забезпечення справедливості: національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М.Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім.М.В.Птухи. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.
9. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України 17 червня 2009 року / За заг.ред. проф.В.І.Полохало. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 628 с.
10. Стратегія соціально-економічного розвитку України на період 2004-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov/book>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

*Актуальность проблемы определяется необходимостью реализации успешной профессиональной экономической деятельности в условиях глобализационных и интеграционных процессов, которая будет осуществляться профессионалом, имеющим высокий профессиональный и квалификационный уровень и может быть конкурентоспособным на рынке труда. Сосредоточено внимание на формировании общества, в котором знания и социальная ответственность становятся главными факторами жизнедеятельности человека; на выработке прогнозных знаний для своевременного принятия и реализации социально ответственных решений; на потребностях в изучении и творческом осмыслении новейших тенденций развития образования в мире.*

*Ключевые слова: педагогический анализ, образовательные задачи, высшее экономическое образование.*

*Urgency of the problem is determined by the need to implement a successful professional economic activity in the conditions of globalization and integration processes to be carried out by a professional, having the high level of qualification and professional, being competitive in the labor market. Much attention has been focused on the formation of a society in which knowledge and social responsibility are the main factors of human life; on the development of predictive knowledge for timely adoption and implementation of socially responsible decisions; on the needs in research and creative interpretation of the latest trends in the development of education in the world.*

*Key words: pedagogical analysis, learning objectives, higher economic education.*